

KORPUS ČESKÝCH PEČETÍ DO NÁSTUPU JANA LUCEMBURSKÉHO A AKTUÁLNÍ FENOMÉNY EVROPSKÉ SFRAGISTIKY

KAREL MARÁZ

Dnešní setkání je věnováno jednak sfragistickým edicím, jednak vybraným problémům ve sfragistice, jimž – podle očekávání – dominuje digitalizace. Můj příspěvek si dovoluji být mostem mezi oběma částmi. Nejprve se zmíním informativně o připravované práci *Korpus českých pečetí do nástupu Jana Lucemburského*, ve druhé části potom obrátím pozornost na aktuální fenomény evropské sfragistiky.

Korpus českých pečetí do nástupu Jana Lucemburského je dlouhodobě připravovanou monografií, zahrnující i edici sfragistického materiálu, postihující veškerý tuzemský sfragistický materiál od nejstarších dob do roku 1310, tedy především pečeti, typáře, odlitky, ale nejen je (srov. níže). *Korpus* bude sestaven zejména z výkladových pasáží, edičních katalogových popisů sfragistického materiálu a jeho vyobrazení, hodnotících kapitol, komentářů, konkordančních tabulek, tak aby podal ucelený výklad o sfragistické materii vymezené doby a tématu a aby shromáždil vyčerpávající penzum informací k dané problematice. S modelem, nebo chceme-li s maketou, a obsahem publikace již byla odborná veřejnost seznámena na VIII. sjezdu historiků v roce 1998 a v roce 2000 byl otištěn,¹ včetně členění jednotlivých částí, kapitol a podkapitol, které může být časem – vyžádá-li si to materiál samotný – ještě o něco zpodrobněno.

Tento model je původní, neboť obdobná takto pojatá monografie dosud v zahraničí neexistuje. Nebylo tedy možno se nikde inspirovat již hotovým dílem, ale pomyslnou cestu k podobě modelu publikace jsem si musel nalézt sám. Důležité bylo rovněž promyslet, jak četné a typologicky různorodé druhy informací nejhodnější do titulu řadit a provázat. Nakonec zvítězila forma „maximálního informačního servisu“ uživateli. Za pomoci různých typů písma by se tak čtenáři mělo dostat na jednom místě popisných částí pečeti, výkladových partií i vyobrazení. *Korpus* měl být dvojjazyčný, původně česko-německý, dnes bych se klonil spíše k modelu česko-anglickému.

Již jen přehlednutím modelu *Korpusu* je zcela zjevné,² že se nejedná o problematiku, kterou by pro šíři záběru materiálu, časový rozsah, četnost speciálních rozborů i tematických specifik, mohl řešit *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB)*. Toho jsem si byl vědom prakticky okamžitě po nástupu na ediční práce na *CDB*, a proto jsem se vydal cestou této speciální práce s tím, že pečetním informacím zůstanou v *CDB* jako dosud věnovány jen ty nezbytné pasáže a speciální rozborů náležejí do *Korpusu*.³

¹ Maráz, Karel: Úvahy nad přípravou a strukturou *CDB VIII.* a *Korpusu českých pečetí do nástupu Jana Lucemburského*. Sborník archivních prací 50, 2000, s. 458–473, ke *Korpusu*, s. 460–473.

² Maráz, K.: Úvahy, s. 463–465.

³ I z těchto důvodů zůstává nepochopitelné a překvapivé konstatování L. Führera ke způsobu založení *CDB VII.6.*, při práci na něm se mělo zdát editorům jasné, že tento model nepostihuje všechny informace. Führer, Lukáš: Zpřístupňování sfragistického materiálu v Českém diplomatáři. „Deperditní“ pečeti, notářské instru-

Ze specifik *Korpusu českých pečetí do nástupu Jana Lucemburského* třeba upozornit na tomto místě alespoň na to, že vedle již uvedené pečební materie u diplomatického materiálu, který zpracovává edice CDB, se stanou jeho součástí také pečeti dnes uvolněné od písemnosti a uložené v institucích odděleně, pokud splní časové, teritoriální a obsahové vymezení *Korpusu*. *Korpus* bude zahrnovat také typáře ve státních institucích i v soukromém vlastnictví, včetně např. nedokončených pečetidel. Obsáhne dále nejen deperditní pečeti, o jejichž podobě víme díky např. dřívějším fotografiím či odlitkům, ale také ty, o kterých dnes máme zmínku toliko v koroboracích listin. Zde je ovšem potřeba velké opatrnosti, neboť je dostatečně prokázáno, že údaj v koroboraci nemusí vždy odpovídat skutečnosti. Proto zatím počítám se řazením takových pečetí do podkapitol *Pečeti s nejistým určením* v rámci každé kapitoly. Disponujeme totiž nemálo zkušenostmi, kdy údaj v koroboraci neodpovídá zpečetění listiny. Toho jsme svědky např. i v několika málo případech ohlášení zpečetění listin zlatými bulami, kde však v realu – na rozdíl od řeči koroborace – nalzáme voskovou pečeť vydavatele. Na druhou stranu opačně např. u pečeti Přemysla Otakara I. nebyly vždy zlaté buly v koroboraci ohlášeny, u Karla IV. je takový počet ještě větší,⁴ ale Karlovy byly již pochopitelně nenáležeji do *Korpusu*. Nelze tedy vždy považovat údaj v koroboraci listiny za odpovídající praxi, proto raději ono řazení v rámci *Korpusu* mezi *Pečeti s nejistým určením*.

Z oněch specifik musíme uvést ještě pečeti zmíněné v jiných než diplomatických (zejména narativních) pramenech, ale i zde bude na místě ostražitost. S velkou obezřetností je ovšem potřeba v *Korpusu* uvádět rovněž pečeti zmíněné ve formulářových sbírkách. Zahnout chci i středověké a novověké padělky, hlásící se před rok 1310 a pečeti mladší, nacházející se u listin do oku 1310, které byly přivěšeny ex post; zde snad nebude zcela nezbytné jejich katalogové zpracování, postačí toliko komentovaná vsuvka k výkladovým pasážím textu.⁵

Ale i samotné dobové pečeti u diplomatického materiálu sledovaného období mohou nabídnout četná další specifika, úskalí a problémy k řešení, jaké představují např. problematickost typologie pečetí zejména s ohledem na nastupující sekrety, nejasné společenské zařazení některých pečetitelů – proto byla zavedena např. u CDB VII.6. kategorie *Nobiles et personae status melioris* atd.⁶

Po letech práce na *Korpusu* lze konstatovat, že hlavním problémem se neukázalo ani tak značné množství pečetí u listin či toliko zmínky či popisy pečetí v opisech materiálu diplomatického, jako zejména najít a získat možnost přístupu k typářům a od diplomatického materiálu odděleným pečetím či odlitkům v soukromém držení. *Korpus* se pokusí pro svou materii zohlednit i maximum z aktuálních trendů, jimiž se zabývá současná evropská sfragistika. Tím se již dostáváme k druhé části mého příspěvku.

Mnoho příspěvků na dnešním setkání reflektovalo digitalizaci. Digitalizace jistě nese své ovoce, ale výzkum v západoevropských zemích je opět o něco dále než jen u digita-

menty a textová tradice. In: Krafl, P. O.: Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století. Směry – tendence – proměny, Praha 2016, s. 127. Takový výrok by mohl ukazovat nejvýše na autorovu neznalost literatury o *Korpusu* i faktického stavu prací. CDB VII.6. byl totiž založen tak jak byl zcela promyšleně pod vědomím existence projektu *Korpus českých pečetí do nástupu Jana Lucemburského* i faktu, že nemůže – i kdyby vypadal zcela jinak – v rámci ani sobě vymezeného časového období poukázat na veškeré souvislosti.

⁴ Kukánová, Zlatuše: Soupis zlatých bul v českých a moravských archívech. Sborník archivních prací 40, 1990, s. 347, 359–360.

⁵ Jelikož můj text má přehledově informativní charakter, nebudu zatěžovat jeho poznámkový aparát nadměrně jak citacemi konkrétních příkladů pramenů v první, tak úplného výčtu literatury ve druhé části příspěvku. V daném případě by to bylo kontraproduktivní.

⁶ Více k tomu srov. in: Maráz, Karel: Pečeť v českých zemích na sklonku přemyslovské éry – nové poznatky, problémy, náměty. Mikulovské kolejni kabinety pomocných věd historických I. (dále jen MKK PVH I.). Brno 2017, s. 226–249.

lizace. Děje se tak nesporně v důsledku skutečnosti, že věda všeobecně v poslední době prožívá velmi intenzivní a rychlý rozvoj. Disponujeme novými technikami a postupy, což nám dovoluje otevírat nová témata, přístupy a pohledy, týkající se také sfragistické materie. I na pečeť tak nahlížíme pod novými úhly pohledu a výzkumu. Nosné jsou v tomto nejen humanitní vědy, ale stále více vědy přírodní. Sfragistika na základě multidisciplinárního i interdisciplinárního přístupu totiž prožívá v poslední době neobvyklý rozvoj, na který musí reagovat. Zejména díky přírodovědným a technickým oborům s výpočetní technikou včele se před námi otevírají dosud netušené možnosti a naše dosavadní limity bádání se výrazně posunuly vpřed.

Onou reakcí nutně musí být rovněž dnes nezbytné redefinování pojmu pečeť. Dosavadní, do značné míry toliko deskriptivní, definice se omezily v podstatě jen na technickou stránku vzniku pečeti. To je dnes obtížné udržitelné. S naléhavou potřebou redefinice pojmu pečeť se setkáváme nejen v domácí, ale i zahraniční, zejména polské literatuře, kde se při redefiničních snahách více zohledňuje také archivní hledisko.⁷ Stranou nemohla zůstat ani české sfragistika. Původní redefinice pojmu byla určena pro středověk: *Pečeť je předmětem, obvykle otiskem razidla, opatřeným vyrytým či vyraženým obrazem, znakem, textem nebo jejich kombinací, jednoznačně charakterizujícím a identifikujícím svého majitele, ať již osobu fyzickou nebo právnickou, ve hmotě, která je schopna tento otisk přijmout a uchovat. Jde o specifický fenomén, historický pramen i objekt výzkumu řady disciplín s primárně právním významem s funkcemi ověřovací, uzavírací nebo pověřovací, plnící často, – zejména u předních právnických a fyzických osob – rovněž roli multifunkčního prostředku, především reprezentačního, ideologického, propagačního a symbolického.*⁸ Pokud bychom chtěli být ještě přesnější a zahrnout do definice i např. sdružené pečeti osob v nedělu nebo dokonce osoby fyzické a právnické, jak se děje zejména u některých církevních pečeti v novověku, ale mnohdy dokonce i ve středověku,⁹ stálo by za úvahu redefinici ještě precizovat: *Pečeť je předmětem, obvykle otiskem razidla, opatřeným vyrytým či vyraženým obrazem, znakem, textem nebo jejich kombinací, jednoznačně charakterizujícím a identifikujícím svého majitele, ať již fyzickou nebo právnickou osobu (event. obě v kombinaci či více osob současně), ve hmotě, která je schopna tento otisk přijmout a uchovat. Jde o specifický fenomén, historický pramen i objekt výzkumu řady disciplín s primárně právním významem s funkcemi ověřovací, uzavírací nebo pověřovací, plnící často, – zejména u předních právnických a fyzických osob – rovněž roli multifunkčního prostředku, především reprezentačního, ideologického, propagačního a symbolického.* Slovem obvykle je chápáno jako pojistka pro případ, že by byl časem nalezen ještě jiný – zajisté zcela minoritní – způsob zhotovení pečeti, jaký v současné době představuje vytepání či roztepání některých bul.¹⁰

Obdobně pro dnešní stav poznání není vyhovující ani definice typáře a mnohých dalších sfragistických fenoménů, zůstávajících opět toliko na úrovni technické deskripce.¹¹

⁷ Zde jsou to zejména práce Marcina Hlebionka, zohledňující i názory další evropské sfragistické literatury. Srov. k tomu Hlebionek, Marcin: *Pieczęć jako obiekt archiwalny. Wybrane problemy. Toruńskie konfrontacje archiwalne II. Teoria archiwalna Wczoraj – Dziś – Jutro. Toruń 2011, s. 303–320; k definici pečeti s. 304–311. Podnětné je rovněž Hlebionkovo pojednání o mezinárodních standardech popisu pečeti, čili vlastně o vnějších znacích. Hlebionek, Marcin: *Standardy międzynarodowe w archiwalnym opisie materiałów sfragistycznych. Przykład francuski i włoski. Toruńskie konfrontacje archiwalne III. Archiwistyka między różnorodnością. Toruń 2013, s. 219–249.**

⁸ Maráz, Karel: *Pečeť ve středověku*. In: Kolektiv autorů: *Historiografické a historické problémy středověku*. Praha 2016, s. 123–127; Maráz, Karel: *Pečeť*. In: *Encyklopedie českých právních dějin, V. svazek (Pa–Právni)*. Brno 2016, s. 170–172.

⁹ Pro středověk lze namátkou zmínit např. pečeti velmistra a konventu křížovníků s červenou hvězdou, užívané od 14. století (vyjma ale otisku u roku 1305). Srov. k tomu nejnověji Maráz, K.: *Pečeť v českých zemích, s. 242, pozn. 90, kde k problematice i další literatura.*

¹⁰ Kukánová, Z.: *Soupis zlatých bul, s. 356.*

¹¹ *Typář (Pečetidlo) je nástrojem s reliéfním, zrcadlově a negativně obráceně ztvárněným identifikačním znamením fyzické nebo právnické osoby (typ), jehož prostřednictvím se toto znamení plasticky (pečetidlo) nebo barevně (ra-*

Je potřeba mít samozřejmě na mysli, že ve starověké a zejména v novověké společnosti se kromě celospolečenských elit, pochopitelně stále více – s přibývajícím počtem pečeti – objevují elity na úrovni místní (lokální). Jistě to souvisí také se znalostí čtení a psaní. Pro období 17.–19. století se tak můžeme setkat nejen např. s pečetiemi advokátů, právníků, ale i řemeslnických mistrů a dalších obyvatel.¹² Mnohé z těchto podnětů nebyly bohužel využity ani třeba ve sfragistických příspěvcích na konferenci *Pisomnictvo a vzdělanost v středověké Evropě a ranom novověku*, či konferenci v Kyjevě na podzim roku 2016, věnované vztahu dokumentu a pečeti.

Obraťme nyní pozornost k dalším aktuálním fenoménům sfragistiky v západní Evropě, byť některé poznatky byly publikovány v USA. Za posledních přibližně pět až deset let se v západoevropské sfragistice objevují nová témata a metodické podněty, zahrnující např. komparaci figurativních pečeti s náhrobky, umožňující nahlížet na pečeť jako na svým způsobem i monumentální plastiku, vedle samozřejmě plastiky drobné, s níž pracuje výzkum již déle. Dále se rozvíjí studium ikonografické náplně starověkých pečeti.¹³ Toni Diederich ve své nedávno vydané a vcelku inovativně pojaté monografii *Siegelkunde. Beiträge zu ihrer Vertiefung und Weiterführung*¹⁴ věnoval pozornost výzkumu pečetních legend, obsahujících verše, tedy jevu, s nímž se v české sfragistické materii dosud vůbec nesetkali. Ale Diederich podrobuje zkoumání rovněž vztah objednavatele a rytce pečetidla, precizuje metodiku rozpoznání pečetních falz nebo srovnává patrocinia s náměty pečetních obrazů církevních pečeti. K jistě zajímavým a podnětným náleží rovněž Diederichův poznatek, že patrně jedním z nejčastějších pečetních prostředků ve středověku byly farářské pečeti, jejichž počet odhaduje na miliony, ovšem naprostá většina se jich do dnešních dnů nedochovala. Má to svoji logiku – faráři představovali pro středověk až příliš lokální elitu. Tradičním Diederichovým tématem, jimž se dlouhou dobu zabývá, je pak typologie pečetního obrazu, kterou bych považoval za nejvíce problematickou a diskutabilní v jinak novátorsky a invenčně pojaté knize; proto jsem jí věnoval poměrně obsírnou pozornost na stránkách Sborníku archivních prací.¹⁵

Z inspirativních pokusů lze zatím v našem prostředí zaznamenala první nesmělé pokusy v komparaci pečetních obrazů a patrocinií,¹⁶ roli padělané pečeti coby mocensko-politického instrumentu doby,¹⁷ nově můžeme zaznamenat i zájem o studium gest

zítko) otiskuje na podklad. Vocabularium internationale sigillographicum. Eds. K. Müller – L. Vrtel. Bratislava 2016, s. 111–112, č. 7. Tato informace je na úrovni roku 1990 (srov. i níže v textu), zcela opomíjející další, byť sekundární, funkce typáře. Hledat bychom měli výstižnější definici, např. *Typář (pečetidlo) je matricí s nejčastěji vyrytým či vyraženým reliéfním, zrcadlově obráceně a tedy negativně ztvárněným, obrazem, znakem, textem či jejich kombinací, jednoznačně identifikujícím svého majitele, ať již osobu fyzickou nebo právnickou (event. obě v kombinaci či více osob současně), jehož prostřednictvím se toto znamená plasticky otiskuje na podklad. Ide primárně o právní prostředek, jež často plní i mnoho dalších funkcí jako je funkce reprezentační, rituální, náboženská a symbolická.*

¹² Mílec, Miroslav: *Občanské pečete a znamení na pečetích*. Brno 2011; Mílec, Miroslav: *Měšťanské, úřednické a řemeslnické pečete a merky*. Brno 2013.

¹³ Srov. k tomu např. Teeter, Emily – Wilfong, T.G.: *Scarab, Scaraboids, Seals and Seal Impressions from Medinet Habu*. Chicago 2003 či Teissier, Beatrice: *Egyptian Iconography on Syro-Palestinian Cylinder Seals of the Middle Bronze Age*. Fribourg 1989, 2. vydání 1995.

¹⁴ Diederich, Toni: *Siegelkunde. Beiträge zu ihrer Vertiefung und Weiterführung*. Wienn – Köln – Weimar. 2012, s. 54–55.

¹⁵ Maráz, Karel: *Nejen nad Diederichovou typologií pečetního obrazu*. Sborník archivních prací 66, 2016, s. 262–291.

¹⁶ Za jeden z takových příkladů může posloužit magisterská diplomová práce mé diplomantky Beaty Bartošové. Bartošová, Beata: *Pečeti farních úřadů okresu Uherské Hradiště*. Brno 2015, magisterská diplomová práce na FF MU. Lze zde jen poněkud litovat, že nedošlo diplomantkou k většímu výtěžení informací, jež zpracováváný pečetní materiál nabízel.

¹⁷ Maráz, Karel: *Rožmberská falza*. In: Pánek, Jaroslav a kol.: *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice 2011, zejm. s. 49.

v souvislosti s figurativními pečetěmi.¹⁸ Existují i pokusy o komparaci pečetního obrazu a supralibros.¹⁹ Vděční jsme za celostátní soupis sfragistického materiálu z iniciativy V. Růžka, Krejčíkovy Pečeť v kultuře středověku i první badatelské výstupy z problematiky pečeti evangelických církví a novověkých sfragistických témat.²⁰ Ale třeba většina z Diederichem prezentovaných námětů dosud ohlas v českém prostředí nenalezla, mnohdy i pro konstatování některých badatelů, že nemáme v domácím prostředí prostě takový pečetní materiál, jako mají kolegové v západní Evropě. V obecné rovině s tím lze samozřejmě souhlasit, nicméně v konkrétních případech to často nebývá pravda a domácí badatelé obvykle neopouštějí „zajeté koleje“ osvědčených postupů a prostudují vnější znaky pečeti, nanejvýše se ještě věnují ikonografii a historikové dějin umění umělecko-historickému (formálního) rozboru. To je ovšem škoda a ochuzujeme se o množství potencionálních cenných poznatků. Vždyť např. který okruh, z oněch Diederichem uvedených, bychom nemohli aplikovat na domácí sfragistický materiál? Snad jen výzkum veršů v pečetních legendách, neboť ty u nás doloženy dosud opravdu nemáme.

Je tedy zjevné, že naše sfragistika zaostává za tou západoevropskou. Příkladem může být např. využití pečeti ke studiu dějin módy či zbroje (jmenujeme zde např. francouzskou práci Germaina Demaye²¹ z roku 1880), k němuž se domácí badatelé dostali ve větším měřítku spíše přes dějiny zbroje až v 60. a 80. letech 20. století. A pokud se již ve Francii sfragistikové nějakou dobu soustřeďují např. na detaily vyobrazení usazení jezdců do sedla a jeho znázornění na jezdeckých pečetích,²² český badatel považuje za úspěch, pokud nalezne vůbec nějaké komparativní pojednání o zbroji na pečetích a jiných pramenných zdrojích.²³ Do roku 1989 to bylo dáno do značné míry vládnoucí ideologií, jejíž oblíbě se sfragistika a další pomocné vědy historické netěšily, avšak dnes nám již nic nebrání, ostatně přibližně pětadvaceti letou prodlevu máme i ve vydání *Vocabulaire international de la sigillographie*²⁴ v české mutaci. A přestože v těchto dnech vychází *Vocabularium internatio-*

¹⁸ Maráz, Karel: Svět gest a typologie zobrazení majitelů pečeti na církevních pečetích sklonku přemyslovské éry. Acta Universitatis Carolinae (v tisku). Text příspěvku byl zahrnut do článku Maráz, K.: Pečeť v českých zemích, s. 233–243, vysvětlení k tomu s. 226, pozn. 1.

¹⁹ Nejnověji srov. Pavelková, Jindra: Vliv pečeti na supralibros a exlibris moravských klášterů. Časopis Národního muzea 184, 2015, č. 1–2, s. 5–10.

²⁰ Viz v těchto *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 25/1 obsažený text Bolom-Kotari, Martina: Terminologické a metodologické obtíže výzkumu novověkých pečeti. Z dalších prací srov. např. Bolom-Kotari, Sixtus: Pečeti evangeliků kolem roku 1800. Archivní časopis 63, 2013, s. 5–18, 73–80; Bolom-Kotari, Sixtus: Motivy pečeti evangelických komunit v toleranční době. Nové objevy z archivů ve Vídni a Basileji. MKK PVH I, s. 213–225; Bolom-Kotari, Martina: Pečeti hradiských premonstrátů v pozdním středověku a raném novověku. Červený Kostelec 2015; Krejčík, Tomáš: Pečeť v kultuře středověku. Ostrava 1998; k celostátnímu soupisu sfragistického materiálu srov. alespoň Katalog pečeti, pečetidel a sbírkových odlišitků z archivů České republiky, stav zpracování katalogu k 23. květnu 2011 (3. edice).

²¹ Demay, Germain: Le costume au moyen âge d'après les sceaux. Paris 1880 (reprint: Nancy 1976. Ed. J. B. de Vaivre).

²² Činí tak v rámci své monografie např. Dalas, Martine: Corpus des sceaux français du moyen âge. II. Les sceaux des rois et de régence. Paris 1991, zejm. s. 66–67.

²³ Beneš, Ctirad: Vývoj ochranné zbroje, I. Muzejní a vlastivědná práce 4, 1990, s. 207–226; II. Muzejní a vlastivědná práce 1, 1991, s. 13–24; III. Muzejní a vlastivědná práce 2, 1991, s. 74–93; IV. Muzejní a vlastivědná práce 3, 1991, s. 139–150; V. Muzejní a vlastivědná práce 4, 1991, s. 196–217; Beneš, František: Pečeť jako pramen pro vojenskou historii. Historie a vojenství, 1963, č. 2, s. 277–296. Z novějších prací s jistými výhradami srov.: Jan, Libor: Zbraně a zbroj v obraze pečeti 13. věku. In: Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátelé, kolegové a žáci. Brno 2012, s. 665–669; výhrady pak Maráz, K.: Pečeť v českých zemích, s. 246–248.

²⁴ K problematice srov. rovněž zejména články V. Rábíka, T. Krejčíka ve sborníku Genealógia, heraldika a príbuzné disciplíny. Martin 2003. Za typický příklad zamítnuté práce z důvodů ideologických a politických bariér předchozího režimu může posloužit třeba nikdy nepublikovaná studie F. Beneše Pečeť světských feudálů ze Strakonice. Srov. k tomu Maráz, Karel: Výtvarná stránka pečeti Strakonického. Nad prací Františka Beneše Pečeť světských feudálů ze Strakonice. In: Gotika v západních Čechách (1230–1530). Sborník příspěvků z me-

nale sigillographicum, které obsahuje mj. i jeho českou kýženou mutaci a musíme za to být právem jeho editorům vděční, působí na druhé straně dnes pouhý překlad *Vocabulaire international de la sigillographie*, doplněný pravda o četná vyobrazení, do jisté míry archaicky. Zkrátka pokud šlo jen o překlad, měl přijít o alespoň dvě desetiletí dříve;²⁵ tato výtka však logicky nepadá na hlavy jeho současných editorů, v jejichž moci v roce 1990 překlad nebyl. Ve *Vocabulariu* totiž postrádáme aktualizaci pojmů a reakci na nejnovější poznatky a literaturu, takže se de facto pohybujeme na úrovni roku 1990 (srov. i níže).²⁶

Dalším a tradičním fenoménem sfragistických bádání v západní Evropě je terminologie, a to zejména u již zmíněného pečetního obrazu. Nejednotnost terminologie je v obecné rovině nesporně v poslední době problémem mnoha disciplín, sfragistiku nevyjímaje. Přitom, bohužel nejednoty spíše přibývá, typické je to např. u typologie písma a pečetního obrazu.

Problematika typologie pečetního obrazu tvoří v západoevropské sfragistice již dlouhou dobu živý diskusní prvek. Jistě, bez diskuse není vědy, nicméně v poslední době jsme svědky stále častějšího rozevirání nůžek v rámci terminologie, nikoli již pouze na bázi mezinárodní, ale také na bázi národní. Jakékoli terminologické shody nebylo dosaženo ani při Mezinárodní sfragistické komisi při Mezinárodní archivní radě. Vydání *Vocabulaire international de la sigillographie* v roce 1990 s 23 typy pečetních obrazů nevedlo k ujednocení terminologie. Navíc nelogicky u typologie pečetního obrazu došlo k absurdní kombinaci různých kritérií. Nejednou bylo správně za základ přijato zobrazení, resp. jeho význam, v pečetním poli, na druhé straně současně u některých pečetí se prosadilo hledisko sociálního postavení majitele či jeho funkce. To je typický příklad třeba u rychtářských pečetí. Přitom i ty by byly do stávající typologie zařaditelné. Věci neprospělo další zpodrobňování vybraných základních typologických kategorií jednoznačně vedoucích k atomizaci na jedné straně a na druhé ponechání jen základních kategorií. Systém je tak dosti nevyrovnaný a někdy zahrnuje i absurdní kategorie jako jsou pečetí se stojící ženou²⁷ či lodní pečetí.²⁸

Ale ani tato atomizace není schopna postihnout všechny typy pečetního obrazu a to platí dodnes. Je potřeba si totiž uvědomit to podstatné. Není možné vytvořit vše objímající a tedy univerzální či chceme-li ideální typologie ničeho, natož pak pečetního obrazu. Toto úsilí je zcela liché, obzvláště uvážíme-li, že se vlastně typologií snažíme ex post aplikovat na pečetní materii.

Jak již bylo uvedeno, ani vydání *Vocabulaire international de la sigillographie* v roce 1990 neznamenalo konec diskusí k typologii pečetního obrazu. Naopak se *Vocabulaire* stal v tomto bodě terčem kritik zejména u Wolfhard Vahla²⁹ a Toniho Diedericha. Byl to právě Diederich, jenž v nedávné době publikoval svou nejnovější typologii. Na jedné straně vypadá monumentálně, na druhé straně má dva základní nedostatky a několik dílčích. V podstatě do ní není zařaditelná znakovou pečeť právnické osoby a – nejedná-li se o panovníka –, není zařaditelná ani peší pečeť. Systém takové kategorie nezná. Avšak oproti Mezinárodnímu sfragistickému slovníku 23 typům přibylo dalších pět a počet se tím rozrostl na 28. Ale ani Diederichův systém není nejrozsáhlejší. Sedm let po vydání *Vocabulaire international de la sigillographie* vydali dva římské jezuité Josef Grisar a Fernando de Lasala knihu *Aspetti della sigillografia*. Tato práce zůstala zcela neznámá ve střední Evropě, byť západní svět na ni rea-

zinárodního vědeckého symposia. Praha 1998, zejm. s. 125; *Vocabulaire international de la sigillographie* (red. S. R. Noé). Roma 1990.

²⁵ *Vocabularium internationale sigillographicum* (jako pozn. 11).

²⁶ Zcela namátkou k tomu srov. např. toliko u pečetního obrazu Vahla, Diedericha či Grisara a de Lasala, vydané po roce 1990, nehledě již k dalším novinkám, které zmiňuje tento text.

²⁷ *Vocabularium internationale*, s. 156, č. 219.

²⁸ *Vocabularium internationale*, s. 158–159, č. 223.

²⁹ Vahl, Wolfhard: *Beschreibung und Auswertung mittelalterlicher Siegel*. Archiv für Diplomatik, Siegel- und Wappenkunde 42, 1996, s. 489–523.

goval. Na s. 13–16 přinášejí její autoři dokonce 31 typů pečeti. Bohužel ani oni se nevyhnuli absurdním kombinacím mnoha kritérií. Takže docházíme k poznatku, že opět zahrnují typy jako *Femminile stante, Ecclesiastico stante, Tipo ecclesiastico assiso, Sigilli di tipo agiografico: a) Cristologico, b) Mariologico, c) Altri santi* ad.;³⁰ některé však obsahoval již *Vocabulaire international de la sigillographie*. Při aplikaci takových kritérií bychom ale mohli utvořit kategorie mužské panovnícké pečeti, biskupské pečeti atd. Na druhou stranu je potřeba konstatovat, že některé z typů u nás nejsou známy a přitom by se nám velmi hodily do typologické škály.³¹

Sfragistice dnes stále více pomáhají také přírodovědné a technické disciplíny. Při tomto konstatování asi každého napadne kouzelné a téměř zaklínací slovo digitalizace, která se s jistým zpožděním začíná rozjíždět i v českých podmínkách. Daleko méně než v západoevropském prostředí již ale využíváme jiných přírodovědeckých metod, např. při odhalování padělků pečetidel radionuklidovou rentgenofluorescenční analýzu,³² kde je mnohdy bohužel rozhodující zejména finanční stránka věci. Ještě poměrně uspokojivě aplikujeme alespoň v největších archivech při konzervaci a restaurování pečeti závěry biochemických výzkumů a fyzikálně-chemických postupů. U dalších postupů opět poněkud pokulháváme. Mineralogická analýza je nápomocna pro pečetidla z drahých kamenů. Přibližně od roku 2010 lze sledovat ve francouzské sfragistické literatuře především pro konzervační účely zajímavé pokusy v rámci tomografie a radiografie. Ozkoušeny byly úspěšně již na poškozených pečetích vybraných francouzských středověkých biskupů, kde se tak daří provést výzkum vrstev pečetního vosku. Zmíním zde v této souvislosti alespoň titul Philippe Jaquet, *Radiographie, scanner et sigillographie*.³³

Velmi pozoruhodný je pak projekt *Colour Context. A Database on Colour Practice*, který řeší Max-Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte (Berlin) ve spolupráci s FNRS z Université de Liège. Zahrnuje totiž mj. také středověké a novověké receptury pečetního vosku, což jsou pro sfragistika a restaurátora zcela jedinečné poznatky.³⁴

Pochopitelně většina z uvedených přírodovědných disciplín je spojena s využitím počítače.³⁵ A díky nim máme za sebou v zahraničí i první pokusy s 3D modely, stejně jako dnes v prezentaci představené RTI. Výhodou těchto metod je, že se jedná vždy o nedestruktivní metody. Avšak zde je česká sfragistika opět popelkou, s 3D modely dosud nemáme mnoho zkušeností, snad i proto, že připravovaný evropský projekt, kde měli být zastoupeni i vybraní pracovníci pražského Národního archivu, se v roce 2015 nerealizoval. O RTI jsme v ČR prvně slyšeli v říjnu 2016 na olomouckém sfragistickém kolokviu.³⁶ Ale nové podněty může přinést i obyčejná fotografie.³⁷

Zde tedy opět naše sfragistika za světem zaostává. Nyní do značné míry zbytečně. Příznivý pro ni je nejen prudký rozvoj vědních disciplín a globalizace vědy, ale padly i ideologické důvody minulého režimu, a tak v podstatě existují dvě vážné překážky. Jednou je

³⁰ Grisar, Josef – Lasala, Fernando de: *Aspetti della sigillografia*. Roma 1997, s. 13–16.

³¹ Ty, o něž bychom měli naši typologickou škálu rozšířit, viz Maráz, K.: Nejen nad Diederichovou typologií.

³² Jednou z mále výjimek je Růžek, Vladimír: Sfragistická falza v Archivu Národního muzea (Jiří z Poděbrad, Přemysl Otakar II., Zemský soud). *Sborník archivních prací* 60, 2010, zejm. s. 440–441, 445–446, 449–450.

³³ Philippe Jaquet: *Radiographie, scanner et sigillographie*. In: *Pourquoi les sceaux? La sigillographie, nouvel enjeu de l'histoire de l'art*. Eds. M. Gil – J. L. Chasse. Lille 2011, zde lze načerpat i další literaturu.

³⁴ <https://arb.mpiwg-berlin.mpg.de/node/7> (cit. 14. února 2017).

³⁵ Příklady bibliografie k novým trendům ve sfragistice srov. např. Bloche, Michäel a kol.: *Empreinte du passé. 6000 ans de sceaux*. Rouen 2015.

³⁶ Viz v těchto *Paginae historiae*. *Sborník Národního archivu* 25/1 obsažený příspěvek Fischer, Franz – Makowski, Stephan: Digitalisierung von Siegeln mittels Reflectance Transformation Imaging (RTI).

³⁷ Maráz, Karel: Využití a možnosti fotografie pro zpracování sfragistického materiálu v diplomatických a sfragistických edicích. In: Kralf, P. O.: *Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století. Směry – tendence – proměny*. Praha 2016, s. 196–199.

určitý konzervativismus našich myslí a druhou jsou finanční prostředky, jejichž přidělování v tuzemské vědě a výzkumu – vedle omezeného množství – často souvisí právě s touto konzervativností myslí.

Ale zmíňme alespoň stručně i starší přístupy a disciplíny, s nimiž se již u nás čas od času můžeme setkat více, v západní Evropě ovšem nepochybně častěji. Je si totiž třeba uvědomit, že při všestranném výzkumu pečeti dnes již trvale nevystačíme se sfragistikou jako takovou, jež se obvykle v praxi omezuje na studium vnějších znaků, ale již téměř nevystačíme ani se sémiotikou, ikonografií, antickou symbolikou, mytologií, hermeneutikou, heraldikou, dějinami umění, dějinami módy, dějinami zbroje, které v současnosti můžeme považovat za standardní „badatelskou výbavu.“³⁸ Je třeba zapojit další podněty a metodické přístupy výše v textu zmíněné.

Výsledky výše uvedených výzkumů a přístupů nám tak dnes dovolují na pečeť nahlížet nejen jako tradičně na právní prostředek, kterým jistě zůstává, ale rovněž jako na prostředkem zakotvení pečetele ve společnosti a v jejím sociálním uspořádání. Pečeť se stala prostředkem reprezentace, propagace vlády, ideologie, společenské emancipace, dokonce prostředkem komunikace *sui generis*. Je třeba, aby zde zaznělo, že např. na rozdíl od peněz je především pro středověkou společnost pečeť prostředek společenských elit. Prostý člověk se s pečeti nejen nesetkával, ale vlastně ji ani nepotřeboval. Pečeť coby prostředek elit může mnohostranně posloužit jejich studiu, zejména v již uvedených fenoménech reprezentace, ideologie, volby pečetního obrazu i individuálního vkusu a výběru.³⁹ Stává se ale rovněž pramenem ke studiu mentalit. A to při volbě pečetního obrazu a u falz. Můžeme však jít ještě dále. Existují případy, kdy padělané pečeti samozřejmě ve spojení s falzy listin se přímo staly mocenskopolitickým nástrojem (u nás např. známá falza Oldřicha II. z Rožmberka).⁴⁰ Můžeme zakončit, že pečeť a sfragistika vůbec ve výzkumu rozhodně neřekly své poslední slovo. Limity badání nebyly ještě naplněny a zcela jistě se staneme svědky dalších možností výzkumu v rámci mezioborové spolupráce. Již nyní je ale očividné, že na rozvoji sfragistiky se stále více budou podílet přírodní vědy a IT technologie. Názory některých badatelů bagatelizující mnohé terminologické i koncepční trendy západoevropské sfragistiky, využitelné rovněž ve sfragistice naší, s odůvodněním rozdílné pečetní materie v zahraničí a u nás či poukazující na jejich solitérnost, neobstojí.

³⁸ Nemá smysl zde opakovat mnohastránkový výčet, zájemce je nalezne in: Maráz, K.: Pečeť ve středověku, s. 123–126.

³⁹ Srov. k tomu pokus o postižení ideologického, ikonografického, heraldického, osobního i intimního světa Jana Lucemburského v jeho pečetnictví. Maráz, Karel: Svět symboliky Janových pečeti. In: Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského. Ostrava 2011, s. 969–975.

⁴⁰ Maráz, K.: Rožmberská falza, zejm. s. 49.

TERMINOLOGICKÉ A METODOLOGICKÉ OBTÍŽE VÝZKUMU NOVOVĚKÝCH PEČETÍ

MARTINA BOLOM-KOTARI

Výzkum novověkých pečeti. Oceán, kde lidské oko jen stěží zahlédne pevninu. Nebezpečná plavba, na níž je zapotřebí se řádně připravit. Badatel vstupuje na cestu s určitým předpokladem, má určitá očekávání či spíše obavy: Vzhledem k rozšiřující se písemné agendě bude pečeti mnoho. Narůstající obliba zobrazování erbu či znaku způsobí, že si pečeti budou většinou velmi podobné, tudíž bude mnohdy složité je s jistotou rozlišit. Vzhledem ke stoupající gramotnosti a zvyšující se schopnosti samostatného písemného projevu lze očekávat pokles významu pečeti, jak tedy potom definovat její funkci?

Základní otázky

Prvním krokem, který ovlivní celý další výzkum, je položit si několik základních otázek: Čeho vlastně chceme dosáhnout?¹ Proč chceme studovat určitou problematiku? Co má být výsledkem? Deskripce pečeti vybrané osoby, skupiny osob, instituce? Budeme se snažit porozumět fenoménu pečeti, tj. významu, způsobu uplatnění, výpovědní hodnotě? Má se jednat o interdisciplinární výzkum? Budeme zkoumat jen pečeť samostatně nebo v kontextu jiných disciplín, zejména diplomatiky, heraldiky nebo např. dějin umění? Oproti výzkumu středověkého materiálu je nutné počítat s výraznějšími hranicemi při snaze o úplnost. Ano, lze získat přehled o větší části dochovaných pergamenových listin s pečeti. Ne, nelze ani jen tušit, kolik a jakých obyčejných písemností, řazených dnes v archivech mezi aktový materiál, bylo zpečetěno.

Volba tématu

Nastává čas pro konkrétní volbu tématu. Téma lze vymezit na základě různých hledisek. 1) Obsahové: budeme se zabývat konkrétní osobou, skupinou osob, institucí. Okruh osob, jejichž sfragistické zvyklosti lze sledovat, se postupně rozšiřuje. Nejedná se již jen o panovníky, členy panovnických rodin, významné šlechtice, čelní církevní hodnostáře. Množina aktivních uživatelů pečeti postupně zahrnuje další členy z nižších vrstev společnosti. Ztrácí-li pečeť na významu coby prostředek právní validace, získává coby nástroj zrcadlící sebepochopení a společenské sebeznačení majitele. 2) Teritoriálně: je nutné se pokusit o smysluplné územní vymezení. Sem se promítají potřeby a hlediska definovaná z úhlů pohledů různých typů správy. Pro sledování pečeti měst či jejich obyvatel je relevantní zabývat se jedním konkrétním sídlem, více sídly stejného typu v rámci jednoho státního útvaru, více sídly stejného typu v rámci sousedních státních útvarů aj. V prostředí církevní správy může být měřítkem vyšší církevní správní celek, může být přihlédnuto k hranicím státních útvarů atd. 3) Chronologicky: měli bychom vymezit časový úsek, který

---

¹ Srov. Bolom-Kotari, Martina: Pečeti hradiských premonstrátů v pozdním středověku a raném novověku. Červený Kostelec 2015, s. 16 an.

umožní získat reprezentativní materiál, sledovat změny v pečetních zvycích vybraného pečetitele. Není možné jednoduše říci, zda se má jednat o několik let, desítky let nebo staletí. 4) Metodologicky: všechna výše zmíněná hlediska představují spojené nádoby. Opominutí anebo zdůraznění jen některých z nich povede do slepé uličky. Jde rovněž o kontext výzkumu. Je naším cílem toliko shromáždění dochovaných a objevených pečeti a jejich deskripce, anebo zasazení pečeti do širších souvislostí správy, diplomatiky atd.?² Jak bylo naznačeno výše, hlavní odlišnost oproti přístupu ke středověkému materiálu představuje zejména množství materiálu, jež je k dispozici, jeho větší diferencovanost a roztržitost co do aktuálního uložení.

Vlastní výzkum

Po vymezení tématu přichází čas na hlavní fázi, pramenný – tedy především archivní – výzkum. Zahajovací činnost představuje rešerše pramenů, stanovení pramenné základny. Na počátku 21. století vzhledem k technologické úrovni dneška pátrá badatel po možnosti efektivní prvotní rešerše archivních pramenů z domova. K dispozici jsou obří virtuální archivy typu Monasterium,³ vyhledávací pomůcky jednotlivých archivů.⁴ Až do doby nedávne mohli badatelé využívat Katalog sfragistického materiálu uloženého v archivech České republiky.⁵ Ač (oprávněně) podrobený kritice,⁶ představoval aspoň základní přehled o pečetích a pečetidlech uchovávaných našimi archivy. Monasterium, ač z hlediska studia písemností unikátní databáze, bez níž si dnes mnoho badatelů svůj výzkum nedovede vůbec představit, z hlediska sfragistického *trpí* jinými neduhy – nedostatečnou kvalitou fotografií pečeti, které jsou většinou pro použitelné jen pro prvotní orientaci a posouzení, zda je nutné poptávat originály. Některé archivy, které své materiály prostřednictvím Monasteria zveřejňují, navíc dávají k dispozici jen fotografie písemností vzniklých do roku 1526. Také u pomůcek zpřístupněných badatelům přes webové rozhraní samotných archivů naráží výzkumník na drobná protivenství. Každý systém je jiný, používá odlišné šablony, příkazy, způsoby vyhledávání, někdy je nutná instalace speciálních programů. To jsou však jen malé nepříjemnosti způsobující zejména časová zdržení.

V rámci pramenného výzkumu v oblasti novověké sfragistiky hraje klíčovou roli otázka zahrnutí, resp. míry zahrnutí a způsobu průzkumu aktového materiálu. Jakou metodu zvolit? Metodu sondy? Lze najít lepší metodu? Jak stanovit správná kritéria pro sondu tak, aby získaný materiál byl dostatečně reprezentativní? V tomto okamžiku vstupují do hry další okolnosti. Jedná se zejména o otázku míry zpřístupnění archivního materiálu, která zahrnuje časové možnosti výzkumu. Musí brát v potaz situaci v archivech mimo ČR a reflektovat zdejší podmínky pro např. pořizování digitálních fotografií, zpoplatnění různých služeb, mnohdy ještě striktnější podmínky pro množství zpřístupněného materiálu atd. Přirozeně vyvstává otázka možnosti využití archivních pomůcek. Některé starší důkladně zpracované inventáře sice uvádějí více či méně obsáhlý regist u jednotlivých signatur

² Srov. Piech, Zenon: Dawne pieczęcie. Typologia – metody badań – interpretacje. Warszawa 2014, s. 17.

³ Viz <http://monasterium.net/mom/fonds> [21. 4. 2017].

⁴ Např. <http://vadecum.archives.cz/vadecum/> [21. 4. 2017] pro Zemský archiv v Opavě. <http://vadecum.soalitomeric.cz/vadecum/> [21. 4. 2017] pro Státní oblastní archiv v Litoměřicích. <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs> [21. 4. 2017] pro Státní oblastní archiv v Třeboni. Aplikace treboňského archivu umožňuje podobně jako Monasterium přímo si prohlížet vybrané písemnosti i jejich pečeti. Kvalita je dostačující k rozpoznání pečeti, nicméně sfragistický výzkum pak vyžaduje aspoň v některých případech studium originálů.

⁵ Původně dostupná na tomto odkaze <http://database.aipberoun.cz/pecete/>, dnes nefunkční.

⁶ Práci na soupisu byli mnohdy pověřeni archiváři bez hlubšího sfragistického školení, proto má věrohodnost údajů své hranice a vše je třeba ověřit studiem originálů. Některí archiváři dokonce aplikovali svou vlastní specifickou sfragistickou terminologii, jejíž význam už dnes nemusí být plně srozumitelný.

nebo inventárních čísel, někdy dokonce připojují údaje o počtu připojených pečeti i pečetitělich, v celkovém objemu dostupných archivních pomůcek se ovšem jedná jen o malou část.

Metodologické otazníky

Jaké další prameny můžeme využít? Se vzrůstajícím množstvím dochovaného písemného materiálu vzrůstá také pravděpodobnost dochování sekundárních sfragistických pramenů – zřetelně o pořízení pečetidla, pečetního materiálu apod. Objevení takových záznamů však představuje spíše dílo náhody. Co vyplývá z požadavku na postup přizpůsobený novověké realitě? Znamená to, že se metodologie výzkumu středověkého a novověkého materiálu odlišuje?⁷ V rámci novověké sfragistiky zatím nemáme povědomí o dílu, které by se problematiku pokusilo uchopit v celé šíři. Výzkum se doposud omezil na nesystematické dílčí studie, neumožňující promyšlet hlouběji možné metodické postupy, obecná konstatování a základní interpretaci.

Velkým tématem, které je nejen v rámci sfragistiky, ale také v jiných disciplínách prakticky tabu, je nakládání se jmény. Jak se efektivně, systematicky a koncepčně vypořádat s různými variantami zejména vlastních jmen? Jak rozlišit jednotlivé nositele podobných jmen? Při sestavování větších sfragistických katalogů zatím badatelé volí ad hoc řešení v kontextu svého materiálu a svého výzkumu.

Terminologické obtíže

Také v této oblasti se novověká sfragistika potýká s nesnázeми.⁸ Není k dispozici dostatek pojmů k pojmenování fenoménů raně novověké/ novověké sfragistiky. Doposud se stále vychází ze zavedené terminologie, ta se ovšem ukazuje jako nedostatečná.⁹ Novou pomocí bude nedávno vydaný sfragistický slovník. Dílo, přinášející sfragistickou terminologii s výkladem jednotlivých pojmů ve čtyřech středoevropských jazycích: češtině, slovenštině, polštině a maďarštině s uvedením ekvivalentů ve většině dalších evropských jazyků, vychází z mezinárodního sfragistického slovníku vydaného před více než 25 lety v Římě. Sami autoři si však uvědomují jeho nedostatky. Přenáší do češtiny také pojmy pro sfragistické jevy, které zde nikdy neexistovaly a naopak pro jevy, jež tvořily specificky naši skutečnost, pojmenování logicky nemají ani mít nemohou. Přesto se jedná o vynikající a velmi záslužný počín, posouvající možnosti výzkumu o další kus kupředu. Z jakého důvodu neexistuje vhodná terminologie? Mnohé prvky pečetních obrazů a pečetních prvků se objevují až v období novověku. Souvisí např. s výraznou barokní zdobností. Často se jedná o individuální uchopení již existujících vzorů, které tak vytváří nové prvky, jež se ale nestaly obecně užívanými. Pojmová nedostatečnost souvisí rovněž s doposud více neprozkoumanou proměnou role pečeti a strategií jejich pořizování a užívání.

---

⁷ S podobnými otázkami se musejí vypořádat badatelé i v jiných pomocně-vědných disciplínách. Srov. např. Horáková, Lenka: *Vývoj novověkých rukopisně tradovaných modlitebních knih na území Jižní Moravy*. Brno 2010, disertační práce.

⁸ Terminologické obtíže ovšem nelze spojovat pouze s novověkou sfragistikou. Diskuse o případných standardech a způsobech všeobecně srozumitelného popisu pečeti probíhá na evropské úrovni již mnoho let. Srov. např. Vahl, Wolfhard: *Beschreibung und Auswertung mittelalterlicher Siegel*. Archiv für Diplomatik 42, 1996, s. 489–523, zvl. 502–503, 508 an; Hlebionek, Marcin: *Standardy międzynarodowe w archiwalnym opisie materiałów sfragistycznych. Przykład francuski i włoski*. In: *Toruńskie konfrontacje archiwalne 3*. Archiwistyka między różnorodnością a standaryzacją. Toruń 2013, s. 219–249.

⁹ Srov. Piech, Z.: *Dawne pieczęcie*, s. 15–16.

Závěrem

Nabízí se otázka, co vlastně průzkum pečeti, zvláště těch novověkých, může přinést? Může sloužit i něčemu jinému, než prostému sestavování katalogů (aniž bych chtěla umenšit jejich hodnotu) s deskripcí jednotlivých pečeti? Domnívám se, že ano. Proměněné paradigma *nového věku*, které nám osvětluje a zpřístupňuje kolegové historikové, je záhodno aplikovat také na výzkum pečeti. Ty se pak mohou stát historickým pramenem par excellence a nabídnout své svědectví tam, kde písemné prameny chybějí či mlčí. Nemusí to nutně znamenat rozkol uvnitř disciplíny, naznačovat, že vedle sebe existují *dvě vědy* s odlišnými požadavky, vyžaduje se toliko přizpůsobení výzkumných kroků a použitých metod kontextu doby. Těším se na budoucí práce.